

ТЕОДОР БОРИСОВ

ПОЗНАВАШ ЛИ
БЪЛГАРСКАТА
ИСТОРИЯ?

250

ВЪПРОСА
за родното минало

- 5 категории
- въпроси
за отличници
- отговори и
исторически
коментар

София
2024

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Теодор Борисов, *автор*

© Мартин Чорбаджийски, *редактор*

Ива Колева, *коректор*

© Таня Минчева, *Kontur Creative, корица*

© Биляна Славкова, *Kontur Creative, графично оформление*

„БИ 93“ ООД

София, 2024

ISBN 978-619-7688-44-3

Съдържание

	Въпроси на стр.	Отговори на стр.
I Политика и общество	9	79
II Войни и революции	23	115
III Наука, образование и техника	37	151
IV Изкуство, култура и архитектура	51	185
V Спорт	65	219

Предговор

„Човекът е напълно човек само когато играе.“ Този цитат на Фридрих Шилер, който може да бъде прочетен на фасадата на Националния стадион „Васил Левски“, е мотото, направило тази книга възможна. Защото игрите на знанието са нещо, което вълнува мен – автора на тези редове – още от ранна детска възраст. През 90-те години едно от най-популярните предавания на малкия екран – телевизионното състезание „Минута е много“ – разпали любопитството ми за света. Отговарянето на различни въпроси от дивана вкъщи се трансформира в желание самият аз да участвам – нещо, за което се изисква известна доза кураж. Дебютът ми не бе никак бляскав, но систематичното четене на различни познавателни четива като енциклопедии, речници и научнопопулярни книги даде своя резултат и не след дълго отбелязах три последователни победи в предаването.

По-късно в ефира се появиха и други телевизионни състезания с въпроси, а докато куиз вълната набираше популярност, в мен се пораждаше желанието аз да започна да задавам въпросите, на които другите да отговарят. Като всяко ново начинание в началото беше трудно, но в рамките на няколко години развивах уменията си тъкмо в тази сфера. Сътрудничил съм на почти всички телевизионни състезания в ефира, а освен това вече шеста поредна година организирам авторски куиз на живо с въпроси на футболна тематика.

През цялото това време всекидневно съм се сблъсквал със стотици любопитни и малко познати факти, голяма част от които са свързани с родното минало. Логично беше в един момент да се появи идеята те да бъдат систематизирани и издадени в книга, която да помогне за тяхното популяризиране. Аудиторията на „Българска история“ ще има възможност да изпита своите познания чрез 250 въпроса, посветени на родното минало.

Пътешествието ни във времето започва в Античността, преминава през Средновековието, Възраждането, динамичната история на XX век и достига до модерните времена, отбелязвайки дори спортните ни успехи от тазгодишните Олимпийски игри в Париж. Книгата

обхваща 5 раздела, покриващи всички аспекти от нашето минало – Политика и общество, Войни и революции, Наука, образование и техника, Изкуство, култура и архитектура и Спорт. Всяка една област се състои от 50 въпроса, като първите 40 от тях са с 3 възможни опции за улеснение на читателите. Последните 10 попадат в категорията „за отличници“ и там участникът в своеобразната ни надпревара ще трябва да стигне до отговора без помощни средства.

Същината на книгата обаче е в нейната втора част, където вярната опция е подробно развита и читателят може да разбере повече за дадена личност или събитие. Разбира се, всеки е свободен да потърси допълнителна информация по темата, като за много от отговорите има подходящи издания на „Българска история“, както и подробни статии в сайта на сдружението.

С какво една подобна книга би впечатлила днешната аудитория, когато в ежедневието ни присъстват всевъзможни източници на информация? На първо място, тя иска да покаже, че знанието е винаги на мода. Отговаряйки на въпросите, вие със сигурност ще изпитате вълнение и удовлетворение, а дори и да не знаете отговора, това може да ви послужи като допълнителен стимул. Интересните факти в следващите редове ще ви изненадат, ще ви обогатят и ще спомогнат за оформянето на общата ви историческа култура. Кой знае, един ден нещо прочетено тук може да ви помогне при участието ви в някоя от множеството игри на знанието. Древните са казали: „Не за училището – за живота учим“. Няма как да не сме по-съгласни с тях, така че може само да ви пожелаем приятно пътешествие из нашето минало, където ще ви отведат разнообразните 250 въпроса от това издание.

От автора

Въпроси

I Политика
и общество

1. Кой от синовете на кан Кубрат се заселва в Централна Италия с част от българите?

А: Кубер

Б: Алцек

В: Батбаян

2. Колко години продължава мирът, сключен между България и Византия по време на управлението на кан Омуртаг?

А: 10

Б: 20

В: 30

3. С какво остава в историята кан Умор?

А: Управлява само 40 дни

Б: Обявява се за васал на Византия

В: Приема богомилската ерес

4. От кои свои вътрешни врагове успява да се отърве кан Телериг чрез хитрост?

А: Богомилите

Б: Византийските шпиони

В: Братята си

5. Кой не е от синовете на комит Никола, т.нар. комитопули?

А: Соломон

Б: Мойсей

В: Арон

6. Кой български цар, роден като Теодор, променя името си при своето коронясване?

А: Петър II

Б: Гаврил Рагомир

В: Смилец

7. Каква титла получава от папа Инокентий III цар Калоян?

А: Император

Б: Принцес

В: Рекс

8. В коя европейска столица понастоящем се намира Четвероевангелието на цар Иван Александър?

А: Берлин

Б: Париж

В: Лондон

9. Какви са кърджалиите, действащи от края на XVIII и началото на XIX век?

А: Разбойници

Б: Наемни войници

В: Проповедници

10. Какво в Османската империя са „Гюлхански хатишериф“ и „Хатихумаюн“?

А: Бојни кораби

Б: Султански фермани

В: Административни длъжности

11. Коя от възрожденските къщи не се намира в Копривщица?

А: Къщата с маймунката

Б: Ослекова

В: Лютова

12. На кой светец е посветена българската Желязна църква в Цариград?

А: Св. Георги

Б: Св. Иван Рилски

В: Св. Стефан

13. Какво е светското име на участника в църковно-националните борби Иларион Макариополски?

А: Стоян Михайловски

Б: Захарий Стоянов

В: Добри Чинтулов

14. Кой габровски индустриалец през целия си живот прави дарения в размер на над 200 млн. лева?

А: Иван Калпазанов

Б: Пенчо Семов

В: Иван Въжаров

15. Как се наричат двете спореци групи от депутатите на Учредителното събрание през 1879 г.?

А: Консерватори и либерали

Б: Монархисти и републиканци

В: Буржоа и земеделци

16. Какво е названието на политическото формирование, съществувало на територията на Родопите от 1879 до 1886 г.?

А: Кърджалийски вилает

Б: Тъмръшка република

В: Смолянско княжество

17. Как са наричани първите български монети, отсечени през 1880 г.?

А: Сантими

Б: Акчета

В: Грошове

18. Кой е основател и пръв ръководител на Народнолибералната партия?

А: Никола Мушанов

Б: Стефан Стамболов

В: Константин Стоилов

19. След престоя си на кое място Петко Каравелов казва на чуждестранните журналисти, че в България не бият?

А: Черната джамия

Б: Остров Белене

В: Диарбекир

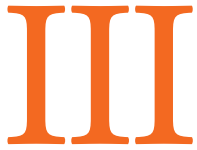
20. Каква постройка е превърната в заседателна зала на Областното събрание на Източна Румелия?

А: Джамия

Б: Публичен дом

В: Баня

Въпроси

Наука, образование
и техника

1. В кое свое произведение Йоан Екзарх пише шест философски беседи, описващи устройството на света?

А: „Учително евангелие“

Б: „За буквите“

В: „Шестоднев“

2. С какво прозвище е прочут отец Матей Преображенски, на когото се приписват няколко изобретения?

А: Миткалото

Б: Големия

В: Дякона

3. С функционирането на какво е свързан първият български патент, регистриран от Николай Тошкович във Франция?

А: Телефон

Б: Самолет

В: Парна машина

4. За справянето с епидемия от коя болест през 1913 г. помагат мерките, взети от д-р Стефан Ватев?

А: Холера

Б: Инфлуенца

В: Малария

5. Кой от разделите не фигурира в „Рибния буквар“ на г-р Петър Берон?

А: Аритметика

Б: Разкази за природата

В: Химични истории

6. Как се е наричало откритото през 1843 г. в Елена класно училище?

А: Учителолеярница

Б: Даскалоливница

В: Преподавателско школо

7. Коя физичка е първата жена, хабилитиран преподавател в Софийския университет?

А: Елисавета Карамихайлова

Б: Параскева Симова

В: Йорданка Семкова

8. През 1938 г. е излъчено първото българско...?

А: Радиоловбителско съобщение

Б: Телевизионно предаване

В: Новогодишно обръщение

Отговори

I

Политика и общество

1. Б: Алцек

Смъртта на кан Кубрат около 665 г. довежда до криза в Стара Велика България. Нахлуването на войските на Хазарския хаганат ускорява процеса на разпадане и според Теофан Изповедник всеки от синовете на владетеля поема в различни посоки. За съдбата на Батбаян, Котраг, Аспарух и Кубер има достатъчно изворов материал, а за тази на Алцек освен от византийския хронист получаваме информация и от франкския летописец Фредегард и лангобардеца Павел Дякон. На някои места разказът им се смесва с този за Алциок – вожд на българските орди в Аварския хаганат, който обаче е различен човек.

Според техните писания Алцек и неговият народ преминават през Алпите и попадат в земите на краля на лангобардите Гримуалд I. Той веднага ги изпраща при сина си Ромуалд в Беневенто, който от своя страна дава на българите поселенията Сепино, Бояно и Изерния, а водачът им получава титлата „гасталд“ (управител). Преди да се заселят там, те преминават през Равена. Земеделието, което се превръща в техен основен поминък, спомага за развитието на тази част от Северна Италия, а векове по-късно в чест на тяхната поява през 2016 г. ще се открие паметник на Алцек в градчето Челе ди Булгерия. Според изследванията на д-р Винченцо Д'Амико през XX век наследниците на Алцековите българи са около 3 млн. души, които са разпределени в над 700 селища.

2. В: 30

По време на управлението на кан Крум войните с Византия са често срещано явление, но макар и да се стига до значими победи, те изтощават финансово българската държава. След смъртта му през 814 г. неговият син Омуртаг трябва да реши дали да продължи тази политика, или да потърси мир в отношенията с империята. За това му помага поражението срещу войските на император Лъв V при Месемврия през 815 г., последвано от пратеничество и сключване на мирен договор за 30 години.

Споразумението се състои от 11 клаузи, като най-важни сред тях са уточняването на границите, размяната на задържаните по време

на войната пленници и изясняване статута на славяните, обитаващи територията на империята. Те не трябва да бъдат разселвани, а да останат в завареното си положение отпреди избухването на войната. Изключително интересен е самият ритуал по подписването на мира. При него българските пратеници се заклеват, извършвайки церемонии, характерни за християнската вяра, а византийците изпълняват духовни обреди, свързани с езическите вярвания на българите. Омуртаг не само спазва договора, но и се намесва в подкрепа на византийския владетел през 823 г. по време на бунта на Тома Славянина. Първоначално той смята да насочи вниманието си към Франкската империя, но в крайна сметка решава, че не се нуждае от повече военни кампании.

3. А: Управлява само 40 дни

Българската история през VIII век е белязана от враждата между родовете Вокил и Угаин. Началото е поставено около 737 г., когато в резултат на бунт на боилите от власт е свален водещият провизантийска политика кан Севар и на престола се възкачва Кормисош. В следващите 13 години българската държава ще бъде управлявана от общо 7 владетели, докато във Византия на власт е единствено Константин V, водещ успешни военни действия срещу страната. Основен източник за хронологията на владетелите в този период е „Именникът на българските ханове“.

През 766 г. се стига до поредното недоволство, този път насочено срещу мирната политика на Савин, който е принуден да избяга в Месемврия, а оттам – в Константинопол. Начело застава Умор, чието управление обаче продължава едва 40 дни и приключва с бунт на Токту (Токт) и брат му Баян. Самият Токту също не се задържа особено дълго на престола и след няколко месеца е сменен от Паган. За разлика от много други, той търси убежище не във Византия, а на север от Дунав, където загибва заедно с брат си и мнозина свои приближени. Синът на кан Винех – Паган – е последният от поредицата краткосрочни владетели и едва след възкачването на престола на Телериг страната се сдобива със стабилно управление.

Отговори

III

Наука, образование
и техника

1. В: „Шестоднев“

Начинът, по който се гледа на познанието през Средновековието, е съвсем различен от днешните ни представи за наука. Латинският автор Марциан Капела дефинира в своето произведение „Сватбата на Филология с Меркурий“ принципа на Седемте свободни изкуства, които са в основата на средновековното образование. В началото се изучава Тривиум, включващ граматика, логика и риторика, след което се преминава към обучение на Квадриум (аритметика, геометрия, астрономия и музика). Поради това произведението на Йоан Екзарх „Шестоднев“ може да се разглежда като своеобразно научно съчинение.

То представлява компилация от трудовете на Василий Велики, Йоан Филопон, Севериан Гавалски и Аристотел. Авторски е прологът, в който има директно обръщение към тогавашния български владетел Симеон Велики. В „Шестоднев“ се описват всички етапи от Сътворението на света до седмия ден, в който Бог си почива. Описана е появата на светлината и мрака, небето и земята, водата и твърдта, растенията, небесните светила, животните и човека. В различните слова има общи познания, свързани с движението на звездите и планетите, човешкото тяло и различни природни явления, което превръща книгата на Йоан Екзарх в своеобразна енциклопедия. За биографията на автора на „Шестоднев“ не се знае нищо, с изключение на факта, че е виден представител на Преславската книжовна школа.

2. А: Миткалото

Прозвището му означава „Скутник“ и напълно отговаря на неговия жизнен път. Моно Петров Сеизмонов, каквото е неговото истинско име, е роден през 1828 г. в заможен род в Ново село, Търновско, но на ранна възраст остава сирак. Живее при леля си, преди да стане послушник в Преображенския манастир и да приеме монашеското име Матей. Предприема две пътувания до Атон, където прекарва много време в библиотеките на тамошните свети обители. Въпреки духовния си сан той постъпва в Първата българска легия през 1862 г. и е ранен в крака в битката срещу османския гарнизон на Белградската крепост.

Впоследствие той предприема обиколки из България и става автор на няколко съчинения с религиозен характер. Матей Преображенски обаче не страни от светското – разработва няколко изобретения, като най-значими са проектите за построяване на воденица на Бяло море, задвижвана от морските вълни, и водни помпи за градините в близост до река Росица. В същото време той се поставя в услуга на революционното движение и изпълнява куриерски функции до залавянето на Васил Левски и последвалата криза в БРЦК. Матей Преображенски умира на 22 март 1875 г. в резултат на възпаление на ухото, а на погребението му се стичат хиляди хора. Най-добро описание за неговата дейност дава Петко Франзов, който го нарича „втори Паусий за народа ни“.

3. В: Парна машина

За разлика от много други първи неща в българската история, първото българско изобретение може да бъде потвърдено с документ, издаден на името на Николай Тошкович. Синът на известния калоферски търговец Стефан Тошкович се възползва максимално от факта, че има възможност да наблюдава отблизо работния процес в парижката компания за производство на парни локомотиви и селскостопански машини „Жан Франсоа Кай и сие“. На 17 януари 1857 г. той получава патент № 30 585 от Дружеството за подкрепа на националната промишленост и Комитета за механични изкуства. Заедно с Франсоа Жерар разработва парно бутало, чийто натиск върху цилиндъра на парната машина се регулира автоматично чрез нова конструкция с вградени пружини.

Това не се оказва еднократен проблясък и на 12 март 1859 г. Тошкович получава нов патент, този път под № 40 180. Той представлява корабно витло с двойно действие, показващо безспорната дълбочина на познанията му в тази сфера. Новината за успехите на българина достига и до пределите на страната на неговите родители (самият той вероятно е роден в Одеса). В „Цариградски вестник“ Сава Филаретов се спира на неговия принос, но тъй като по това време техническите термини не са познати на неговите читатели, той трябва да се изразява описателно.

4. А: Холера

Благодарение на пречистването и хлорирането на питейната вода днес в голяма част от света холерата е непознато заболяване. От началото на XIX до първата четвърт на XX век обаче Европа е разтърсена от шест холерни пандемии, отнели живота на милиони. България също не е подмината, а заслугата за това броят на жертвите у нас да не е толкова голям, е на д-р Стефан Ватев. Роденият в Ловеч специалист първоначално се ориентира към правото, но в крайна сметка се насочва към лекарското поприще. Завършива в Лайпциг и специализира „Вътрешни болести“ в Берлин, което е сериозна основа за неговата по-нататъшна медицинска практика. През 1898 г. се мести в София (преди това е окръжен лекар в Силистра), където става началник на специално открития детски сектор в Александровска болница.

През 1908 г. д-р Стефан Ватев оглавява Дирекцията за опазване на общественото здраве и в това си качество успява да спре епидемията от холера, настъпила в България през 1910 г. Сред приложените мерки са изолация на болните и контактните лица, както и стриктна дезинфекция на всичко, което би могло да разпространява болестта. Три години по-късно заболяването застига българските войски по време на Междусъюзническата война и отнема живота на 10 000 души. В ролята си на главен инспектор на Доброволната санитарна служба д-р Ватев успява да ограничи размаха на епидемията, използвайки познатите вече методи. Това, както и приносът му за педиатрията у нас (създаване на здравно-съветвателни станции за майки с деца и детска млечна кухня), говорят достатъчно за неговите достойнства като лекар и човек.

5. В: Химични истории

Макар да е една от най-известните български книги, учебникът на д-р Петър Берон е останал в общественото съзнание и с някои популярни, но погрешни твърдения за него. Самото название „Рибен буквар“ е по-скоро прозвище, а официалното заглавие е „Буквар с различни поучения“. Във всички енциклопедични справки за книгата се посочва, че тя е издадена през 1824 г. в Брашов, но това не е указано никъде в самото издание и все повече изследвания показват, че точ-

ното място е Сибиу. Сред безспорните факти за изданието е, че то е съставено по модела на гръцкия „Еклогар“ на Димитриос Дарварис и е подпомогнато финансово от Антон Йоанович от Сливен.

Учебникът се състои от Предисловие и 8 раздела. В тях се говори за българската граматика, молитвите, „Добри съвети“, „Умни ответи“, „Басни“, „Различни истории“, „Разкази за природата“ и „Аритметика“. Книгата е написана на т.нар. „църковнославянска кирилица“, за разлика от появилата се девет години по-късно „Аритметика“ на Христаки Павлович, която е на „гражданска кирилица“. Тя се радва на голям интерес и само през Възраждането са осъществени 7 нейни издания. Неслучайно панагюрският търговец Петър Каранетров казва за буквара, че тези „които го изучвали от кора до кора, минавали вече за учени“.

6. Б: Даскалоливница

Елена е един от най-будните български градове през Възраждането и неслучайно учителят Юрган Ненов казва, че дори и най-бедните жени са готови да продадат кърпата на главата си, само и само детето им да се изучи. Именно там през 1834 г. е открито класно училище, основна заслуга за което има Иван Момчилов. Макар и да не успява да завърши Одеската семинария по здравословни причини, той внедрява нови предмети и методи на преподаване в училището, които спомагат за оформянето на един бъдещ интелектуален елит. Така Момчилов надгражда образователните традиции в града, оформени при неговия учител и предшественик Андрей Робовски.

Сред най-авторитетните имена, учили в Елена, са Драган Цанков, г-р Иван Касабов, Тодор Шишков, Никола и Георги Живкови, както и Стефан Бобчев. Един от възпитаниците на школото – Петко Славейков – го нарича даскалоливница по аналогия със свещоливницата. Запазените свидетелства доказват колко правилно е неговото сравнение – завършилите Еленското училище са преподавали в 66 града и 59 села на земите, населени с българи. За разлика от сходното учебно заведение в Копривщица, което подготвя предимно специалисти в природните науки, това в Елена е с основен акцент върху хуманитарните дисциплини, което показва, че профилирането в образованието не е нещо, което е продукт на съвременните образователни програми.